

Gyutai Csaba

„Gyilkosság lövés által...”

(Személyes reflexiók
Kínyó Ferenczy Tamás
és Ferenczy Erika
dokumentumfilmjéről)

Az 1956-os forradalom és szabadságharcunkról számos film született már. Próbálkoztak hollywoodi szuperprodukciónal, játékfilmes feldolgozásokkal, dokumentumfilmes értelmezésekkel, de a nagy, az ikonfilm 56-ról még bizonyosan nem született meg.

Nem törekedett ennek a hiátusnak a betöltésére a Kínyó Ferenczy Tamás, Ferenczy Erika szerzőpáros legújabb, a zalai, zalaegerszegi 56-os történéseket, a pártház előtti sortűzet bemutató dokumentumfilmjével. Számunkra mégis ez a „nagy film”, hiszen apáink, nagyapáink, városunk és megyénk múltjának olyan korhű feldolgozását kaphattuk az alkotóktól, amely a fiatalabb korosztály és a mi gyermekeink számára is érthetővé, átélhetővé teszi az akkori emelkedett pillanatok nagyszerűségét, majd az elbukás tragikus fájdalmát.

Csomor Erzsébet néhány évvel ezelőtt, az Egerszegi Füzetek helytörténeti sorozatában, igazi történelmi alapossággal feldolgozta az akkori egerszegi eseményeket. Ez lett az alapmű, amely a visszaemlékezések, ünnepi beszédek fontos másodlagos forrásává vált. Hiányzott azonban egy olyan alkotás, amely képi világában is hitelesen megidézhetővé teszi számunkra a heroikus napokat.

Adódik a kérdés, hogy miért éppen most született meg ez a film?

Nyilván forgathatták volna korábban is, a rendszerváltás után már politikai akadálya nem lehetett, előbb még több élő szemtanú szólalhatott volna meg. Bizonyára korábban is elkészülhetett volna az alkotás, de hogy miért most, miért így, erre keressük a magunk szerény, tétova, személyes válaszait.

Kezdhethetnénk a magyarázatokat azzal az egyszerű állítással, hogy most sikerült összegereblyézni a szükséges forrásokat, amikhez egyébként Zalaegerszeg önkormányzata is jelentősen hozzájárult, de ezzel csak a legrövidebb utat választanánk. Olvasatunk ennél összetettebb.

Szükség volt mindenképp egy olyan szerzőpárosra, akik az oral history – a megidézett történelem – és a dokumentumfilm műfajában már jelentős előélettel, teljesítménnyel rendelkeztek, de mindez a mi „nagy filmünk” megszületéséhez kevés lett volna. Ehhez egerszegi előélet, gimnáziumi barátok, lokális elkötelezettség, de mindenképp zalai lelkület kellett. Mindez együtt a zalaegerszegi indíttatású, a filmet történész-forgatókönyvíró-szerkesztőként jegyző Ferenczy Erikában volt meg.

De természetesen, ahogy napjainkban mondani szokás, a mű nem jöhetett volna létre a néhai dr. Szentmihályi Imre, skanzen-alapító tudósember közreműködése nélkül sem, aki szemtanúként, kortársként megfotózta az akkori utcaképeket. Félvén a megtorlástól, a negatívokat nem merte előhívni, hanem elrejtette az egyik falumúzeumi kiállítási tárgyban, bízva abban, hogy majd egykoron jön egy bölcsőbb kor, melynek a gyermekei megbecsülik a nemzeti, városi történelem tárgyi, képi emlékeit. Bölcsőbb kor sajnos nem jött, de nagy öröm számunkra, hogy egykoron a zalai falumúzeum ügye olyan ember kezébe kerülhetett, aki nem csak Göcsej néprajzi értékeinek összegyűjtésében volt elkötelezett, hanem a jelenbe vésett, későbbi történelem képi világának megörökítésében, megőrzésében is. Az egerszegi muzeológusok egészen kalandos módon találták meg a közelmúltban a képek negatívjait, majd értő kezű restaurálás után egy látványos könyvben tárták a felvételeket nagyközönség elé. Ezek a fotók válhattak így a dokumentumfilm archív képanyagává is. Játékfilmszerű megmutatásukkal Kinyó Ferenczy Tamás túllépte a hagyományos dokumentarista eszközöket, hiszen a film az események történetileg hiteles ismertetésén túl többre is vállalkozik: szeretné számunkra képkockáról-képkockára követhetően elmesélhetővé tenni az akkori napok történetét. Egyébként is figyelemreméltó a

képi világ, hiszen mind a meggyötört göcseji ember visszaemlékezésekor, mind az almásházi fiatal pár már-már balladába hajló megidézésekor a képek is beszélnek, hol szomorúságot, hol a tragikumot mutatják a mai felhők, fák, az ásító gémeskút, a tájelemek, a hangulatokat festő eszközök. Néha már az az érzetünk, hogy maníros az operatóri teljesítmény, de összességében inkább a különböző történetek kibomlását segítő, ügyes közvetett megoldásokkal találkozhatunk.

Mindezekén túl azonban a film hitelességéhez legtöbbször a megfelelő szemtanúk megtalálása, megszólaltatása tett hozzá. És ez utóbbi az az igazán méltányolandó munka, amelynek eredményeként Ferenczy Erika – már-már pszichológusi türelemmel - kivarázsolja a fontosat, a lényegeset, a sokszor még mindig a beljük vert félelmekkel küzdő már meglett, idős emberekből, a katonából, a közismert egerszegi 56-os hagyományörző Hajdú Gyulából és a többi résztvevőből.

Itt engedtessek meg a „szigorú” ítéss szerepéből kiesnem, hiszen az egyik postás szemtanú az édesapám volt.

Az ő legjobb fiatalkori barátja az a kisbucsi Németh Imre volt, aki az eddig eltagadott egerszegi sortűz egyik áldozata lett. A család apai ágának régi temetkezőhelye a kisbucsi temető. A nyolcvanas évek elejéig nem érttem – akkor merték már elmondani apámék, és a nagypám –, hogy mindenszentek alkalmával miért kellett nekem egy szál gyertyával, néha a legnagyobb nálunk lévő kocsigyertyával emlékezni a Németh család sírhelyénél. Ez az ő főhajtásuk, néma tiltakozásuk volt, amelyhez az ártatlan kisgyermeket használták fel. A beljük vert görcs, félelem miatt nem mertek odamenni a sírhoz, de ösztönösen is tudták az ősi antigonéi parancsot, hogy a halottat mindig megilleti a végtisztetség, az emlékezés

joga, bármi is volt a bűne. Nemkülönböztetve abban az esetben, amikor nemhogy bűn, hanem inkább fájó hősi áldozat méretű az ártatlan fiatalemberre, Németh Imrere. Emlékszem, hogy többször megkérdeztem, miért kell azon a síron gyertyát gyújtanom, amire csak azt mondták, hogy ugyan nem volt rokonunk az Imre, de megérdemli, mert rendes ember volt. Ha az emlékezésben mindig bölcs nagyapa, így okosította a kisunokáját, akkor biztosan igaza volt, aztán már a halála előtt ő is el merté mondani a valóságot.

A film legnagyobb értéke, hogy a gyermekeink számára is átélhetővé, befogadhatóvá teszi 1956 októberének-novemberének eseményeit, mert ez a képi világ már az ő glóbuszuk. Számukra már csak ilyen eszközökkel hozható közel a 20. század legnagyobb, világtörténelmi szempontból is mérföldkőnek tekinthető magyar teljesítménye, a forradalom és szabadságharc.

A másik jelentősége az, hogy a szemtanúk hitelességével bizonyítja, egyébként Csomor Erzsébet is utal rá az idézett korrekt könyvében, hogy immár Zalegerszeget is azok közé a szomorú helyszínek közé illeszthetjük, Budapesthez, Salgótarjánhoz, Mosonmagyaróvárhoz hasonlóan, ahol eldőrdültek a gyilkos fegyverek, ahol ártatlan emberek vére folyt, ahol sortűz volt, ahol a korabeli, már a magyar nép előtt megbukott sztálinista hatalom csak „gyilkosság lövés által” tudta vagy igyekezett fenntartani a uralmát.

Ez azonban később a megszálló szovjet hadsereg szuronyai nélkül biztosan nem sikerülhetett volna.

Németh Imre, édesapám történetét, de a későbbiek is el kell mondanunk a gyermekeinknek, unokáinknak. Ez a feladatunk, és ez nem kevés...

Ehhez segít hozzá bennünket Ferenczy Erika és Kinyó Ferenczy Tamás kiváló dokumentumfilmje.

Péntek Imre és Gyutai Csaba a film szerzőivel